

UOT – 339.1

Firuz Qurbanov
Qərb Universiteti, doktorant

TURİZM SEKTÖRÜNÜN İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

Məqalədə turizm sektorunun iqtisadi inkişafda yeri, bu sahənin inkişafı ilə bağlı yerinə yetirilməli olan vəzifələr, qanunvericilik bazası, Azərbaycanda turizmin inkişafına müsbət təsir edən amillər və Azərbaycanda turizm sektorunu inkişaf etdirərək dünya standartları səviyyəsinə çatdırmaq istiqamətində təkliflər öz əksini tapmışdır.

Informasiya cəmiyyətinin formalaşmasının əsas sahələrindən biri kimi turizm sektorunun artan tələbatə uyğun olaraq inkişaf etməsidir. Bu da qloballaşma prosesinin genişlənməsi nəticəsində dünyada insanların yerdəyişməsi, onların məqsədli formada bir ərazidən digərinə hərəkətinin intensivləşməsi turizm sektorunu iqtisadiyyatın inkişaf edən sahələrindən birinə çevirir. Müasir şəraitdə sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişaf etməsi, xüsusi mülkiyyətin dövlət büdcəsinin əsas gəlir mənbəyinə çevrilməsini nəzərə alaraq xidmət sahələrinin, o cümlədən turizmin dünya iqtisadiyyatının sürətlə inkişaf edən sahələrindən biri olduğunu göstərir. Qeyd edək ki, bu sektor birbaşa insan fəaliyyəti ilə bağlı olduğundan cəmiyyət üzvlərinin tələbatlarının dolğun ödənilməsini nəzərə almalıdır.

Turizm sektoru ölkə iqtisadiyyatına gətirdiyi gəlirlə yanaşı, insanların asudə vaxtlarından səmərəli istifadənin təşkilinin əsas hissəsidir. Hazırda turizmin kütləvi şəkil alması elmi-texniki tərəqqinin inkişafı, informasiya cəmiyyətinin formalaşması, dövlətlərarası siyasi, sosial, mədəni və iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi ilə onun ayrı-ayrı növlərinin inkişafı ilə bağlıdır. Turizm sektoru təkcə insanların asudə vaxtlarından istifadə ilə bağlı istirahət deyil, eyni zamanda sağlamlıq, idman, dini, konfrans, ekoloji və s. növlərinin inkişafını xarakterizə edir.

Müşahidələr göstərir ki, turizm sektoru milli mədəniyyət, tarixi möcüzələr və yerləri zəngin olan, ekoloji vəziyyəti, zəngin flora və faunası olan ölkələrdə daha sürətlə inkişaf edir. Ölkəmizdə turizmin inkişafı baxımından onun doqquz iqlim qurşağına malik olması onun istirahət üçün əlverişli region olduğunu göstərir.

Son dövrlərdə ölkəmizdə turizm sektoru sahəsində xarici əlaqələrin inkişafı, milli turizmin formalaşması və inkişafı ilə əlaqədar istiqamətlər müəyyənləşdirilmişdir ki, bu da sahənin inkişafı ilə bağlı aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsini tələb edir:

- Turizmin maddi-texniki bazasını gücləndirmək;
- Turistlərə göstərilən xidmətin keyfiyyətini yüksəltmək;
- Turizm sektorunda rəqabətqabiliyyətli turizm bazarını formalaşdırmaq;
- Xarici investorları turizm bazarına cəlb etmək və s.

Azərbaycanda turizm sahəsinin inkişafı, turizm infrastrukturunun dünya standartlarına uyğunlaşdırılması, mehmanxanaların sayının artırılması onun dünya bazarına integrasiyası istiqamətində görülən mühüm addımlardandır. Ölkə iqtisadiyyatının sosial-iqtisadi inkişafı sahəsində mövcud problemlərin həlli ölkənin resurs potensialından səmərəli istifadə səviyyəsi müxtəlif layihələrin reallaşdırılması əsasında mümkün ola bilər [1, s.150-167]. Davamlı inkişaf konsepsiyası ölkənin təbii və insan resurslarının maksimum dövriyyəyə cəlb edilməsi nəticəsində yüksək həyat səviyyəsinin təmin edilməsindən ibarətdir. Bu istiqamətdə atılan addım-

lardan ən mühümü turizm sektorunun davamlı inkişafına nail olmaqdır. Bu isə, ilk növbədə xüsusi vəsait mənbələrinin, maliyyə resurslarının formalaşması ilə əlaqədardır. Turizm layihələrinin istiqamətlərinin genişləndirilməsi, ölkənin əlverişli coğrafi və geosiyasi mövqeyə malik olması, beynəlxalq idman, ticarət və mədəni əlaqələrin genişlənməsi, ölkəyə xarici vətəndaşların axını ilə bağlıdır. Bütün bunlar ölkənin beynəlxalq turizmə integrasiyasını sürətləndirir. Bu isə Azərbaycanda sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olanların xarici ölkələrlə əlaqələrinin genişlənməsi, məhsul növləri və çeşidlərinin beynəlxalq bazarlara yeridilməsi, kadrların professionallığının artırılmasının əsas amillərindəndir.

İqtisadiyyatın müstəqil sahələrindən olan turizm bu sahəyə xas olan xüsusiyyətlərlə xarakterizə olunur. Bu sektorun inkişafı əmək məhsuldarlığının artırılması baxımından xidmətin səviyyəsinin yüksəldilməsi, stimullaşdırıcı metodlardan istifadə edilməsi, servis xidmətlərinin çeşidinin artırılması zəruridir. Turizm xidmət sahəsində mühüm sektor olmaqla inkişafda olan regionlarda mədəniyyətlərarası integrasiyanın dərinləşməsinə də münbit şərait yaradır. Belə ki, dünyada iqtisadiyyatın digər sektorlarının inkişafı mümkün olmadığı baxımından turizmin ölkənin gəlirlərinin əsas hissəsini təşkil etdiyi üçün belə ölkələrdə məşğuliyyətin əsas formasını turizm təşkil edir. Ümumilikdə turizm fəaliyyəti insanların zəruri mənəvi tələbatlarının ödənilməsi ilə xarakterizə edilir. Turizm fəaliyyəti ilə məşğul olan zaman insan amili öz keyfiyyət göstəricilərini nümayiş etdirir. Bu baxımdan turizm fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər qarşısında yüksək tələblər qoyulur. Belə ki, bu şəxslər özündə yüksək dəyərləri birləşdirməli, yüksək mədəni baxış və davranışı özündə təmsil etməlidir.

Turizmin dünyada belə bir mühüm mövqe tutmasında əsas rol informasiya texnologiyalarına, rabitə və nəqliyyata məxsusdur. Belə ki, maraqlı yerlər barəsində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının köməyi ilə məlumatlandıqdan sonra əlverişli nəqliyyat növü seçilir. Beləliklə, turizm sektorunun inkişafı eyni zamanda digər xidmət sahələrinin inkişafını da stimullaşdırır. Araşdırmalar göstərir ki, turistlərə nəqliyyat xidmətləri göstərilməsində əsas yer hava nəqliyyatına məxsusdur.

Son dövrlərdə mehmanxanaların sayı əsaslı şəkildə artmışdır. Təhlil göstərir ki, son bir ildə ölkəyə gələn turistlərin sayı, təqribən, 40%-ə qədər artmışdır. Azərbaycanın turizm sektorunun gündən-günə genişlənən imkanları məşhur dünya kanalları ilə (CNN, EURO NEWS) nümayiş etdirilir. Müşahidələr göstərir ki, dünyada neft sektorundan sonra turizm ən gəlirli sahələrdən birinə çevrilir. Belə ki, il ərzində turizmdən dünyada 450 mlrd. dollar gəlir əldə edilir.

Son dövrlərdə ölkəmizin müxtəlif regionlarına investisiyalar yatırılmış, yeni, müasir tələblərə uyğun istirahət obyektləri istifadəyə verilmişdir. Müasir mehmanxana kompleksləri turist xidmətlərinin geniş kompleksini təklif edir.

Son altı ildə mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin sayı təqribən 2 dəfə, bu müəssisələrin əldə etdikləri məcmu gəlir isə 2 dəfədən çox artmışdır. Göstərilən dövrdə mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə yerləşdirilmiş şəxslərin sayı, demək olar ki, 3 dəfə artmışdır [2]. Adı çəkilən turist müəssisələrində yerləşdirilən şəxsləri məqsədinə görə qruplaşdırdıqda onların sayında artım olduğu və əsas hissəsinin istirahət, işgüzar turizm məqsədi ilə ölkəyə gəldiyi aşkar edilmişdir.

Turizm obyektlərinin inkişafı baxımından iqtisadi rayonlarda əlverişli şərait yaradılmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, turizm fəaliyyəti ilə məşğul olan müəssisələrin sayı 2010-cu ildən hazırədək 35%-dək artmışdır. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı çərçivəsində regionlarda turizm sektorunun inkişaf etdirilməsi istiqamətində mehmanxanaların, sa-

natoriya-ların, işə obyektlərinin tikintisi artırılmalıdır. Nəzərə alsaq ki, yaxınlarda ölkəyə turist axını artacaq, onlara yüksək səviyyədə turist xidmətləri göstərəcək turist obyektləri və onlarda göstərilən xidmətin keyfiyyəti təxirəsalınmadan artırılmalıdır. Son 6 ildə ölkədə turizm fəaliyyəti ilə məşğul olan işçilərin sayı 2010-cu ildə 1,15 min nəfərdən 2012-ci ildə 1,47 min nəfərə qədər artmışdır [2].

Ölkəmizdə turizm sektorunun inkişafı sahəsində qanunvericilik bazasının yaradılmasını ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlamaq olar. Belə ki, turizmin formalaşmasının əsası kimi Tarixi İpək Yolunun bərpası, Turizm haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2002-2005-ci illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı, daha sonra Gənclər, İdman və Turizm nazirliyinin yaradılması bu sahəyə dövlət qayğısının sübutudur. Son dövrlərdə bu sahədə inkişaf meyillərinin dərinləşməsini regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair qəbul edilmiş iki Dövlət Proqramı, 2010-2014-cü illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramının qəbul edilməsini göstərmək olar.

Turizm regionunun strateji məqsədi uzun müddət ərzində rəqabətədavamlılığı təmin etməkdən ibarətdir. Turizmdən yüksək mənfəət əldə edən sektorlar bu sahəyə pozitiv münasibət göstərirlər. Burada ən digər zəruri bir cəhət isə ondan ibarətdir ki, turizmə əhali necə münasibət göstərir. Azərbaycanda turizmin inkişafına müsbət təsir edən amillərdən biri də yerli əhalinin qonaqpərvərliyi-dir. Bu isə hər hansı bir xalqı heç bir tənzimləmə mexanizmlərindən istifadə etməklə idarə etməyə məruz qalmır.

İqtisadiyyatın güclənməsində turizmin də rolu böyükdür. Qeyd edək ki, turizmin inkişafı üçün Azərbaycanda hər cür şərait vardır. Son illər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin bu sahəyə xüsusi qayğı göstərməsi dövlət səviyyəsində turizmin inkişaf perspektivləri ilə bağlı xüsusi proqramın qəbulu ilə nəticələnmişdir. Hazırda ölkənin bir çox bölgələrində xüsusi qoruq zonaları, turistlərin rahatlığı üçün şərait yaradılmış, mehmanxanalar inşa edilmişdir. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyində proqramın reallaşması istiqamətində geniş tədbirlər həyata keçirilir. Xüsusilə, qeyd etmək istərdik ki, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi mehmanxanaların standartlaşmasını hər il nəzərdən keçirir, sərgilər təşkil etməklə yanaşı, bu sahədə çalışanların dünya standartlarına cavab vermələri baxımından insan faktorunun keyfiyyətinə önəm verir. Belə turizm sektorunda çalışan bacarıqsız və təcrübəsiz işçilər ölkə haqqında negativ bir fikir formalaşdırı bilər, bu isə gənc Azərbaycan dövləti üçün qəbulolunmazdır. Eyni zamanda turizm sahəsində mövcud olan rəqabəti nəzərə alaraq turizmin inkişafının əsas amillərindən biri olan ixtisaslı kadrların formalaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bu istiqamətdə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi nəzdində kurslar açılmalı, xarici mütəxəssislər dəvət edilməlidir. Bu master-klassların sayının, xüsusilə regionlarda artırılması zəruridir. Belə ki, beynəlxalq mədəni, iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi ölkəyə turist axınını gücləndirməklə, onlara xidmətin səviyyəsinin də artırılmasını tələb edir. Bundan başqa turizm infrastrukturun genişlənməsi sahəsində bir sıra işlər görülməlidir ki, bunlara da, xüsusən regionlara apan magistral yollarında lazımi şəraitin yaradılması, yolların işıqlandırılması, asfaltın keyfiyyətinin artırılması, yol kənarında dincəlmə yerlərinin tikilməsi, ölkəmizə gələn turistlərə məlumat vermək üçün paytaxtımızın mərkəzində və tarixi obyektlərin yanında köşklərin qoyulması və s. zəruri sayılır. Xarici turistlər yollarda təhlükəsizlik faktoruna da çox önəm verir. Yolların keyfiyyətsizliyi və işıqlandırılması yollarda qəzaların artmasına başlıca səbəblərdəndir və bu amil müvafiq dövlət orqanlarının nəzərindən qaçmamalıdır.

Qeyd edək ki, son illərdə ölkəmizdə turizm şirkətlərinin sayının artması bu sahədə dünya standartlarına cavab verən turizm bazarının dünya bazarına inteqrasiyası istiqamətində aparılan ardıcıl işlərdəndir. Hələ də regionlarımızda infrastrukturla bağlı problemlər mövcuddur ki, bu sırada da internetə çıxışın zəif olması, təbii qaz, istilik sistemi və elektrik enerjisi ilə təminatın zəif olması, bəzi regionlarda isə olmaması ciddi problemlər yaradır.

Lakin bütün bunlarla yanaşı qeyd edək ki, turizm infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi nəticəsində turizm sahəsində müsbət dəyişikliklər də baş vermişdir. Belə ki, benəlxalq neft və qaz sahəsində bağlanan müqavilələr, Azərbaycanın Avrasiya nəqliyyat dəhlizində əlverişli mövqeyi, regionların sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsi, iş adamlarının vəsaitlərinin ölkəyə axını, əhali gəlirlərinin artması, insanların yaşayış səviyyəsinin artması, ölkənin davamlı iqtisadi inkişafının təmin olunması və s. turizm sahəsinin inkişafını stimullaşdıran amillərdir.

Açar sözlər: turizm, informasiya iqtisadiyyatı, sahibkarlıq, mehmanxana

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Soltanova H.B., Hüseynova Ş.H. Turizmin əsasları. Bakı: 2007, 313 s.
2. www.azstat.org.

Фируз Гурбанов

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО СЕКТОРА

Резюме

В статье отмечается место туризма в экономическом развитии, задачи, связанные с развитием этой отрасли, законодательная база, факторы влияющие на развитие туризма, предложения, направленные на достижения мировых стандартов туристического сектора.

Ключевые слова: туризм, информационная экономика, предпринимательство, отель

Firuz Qurbanov

DEVELOPMENT OF DIRECTIONS OF THE TOURISM SECTOR

Summary

The location of tourism sector in economic development, the tasks carried out on the development of this field, legislative base, the factors positively influence the development of tourism, proposals in the direction of world standards developing of the tourism sector in Azerbaijan have been reflected in the article.

Keywords: tourism, information economy, entrepreneurship, hotel